

Hornugle *Asio otus*

Global utbredelse

Hornugla hekker i et bredt belte på midlere breddegrader over både Eurasia og Nord-Amerika, med flere underarter. I vår verdensdel hekker den fra Middelhavsområdet, innbefattet NV-Afrika og Kanariøyene, nordover til polarsirkelen.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Hornugla hekker i alle fylker, men meget spredt i de nordligste landsdeler. Den er vanligst i lavereliggende deler av Sørlandet, Østlandet og Trøndelag. Atlas-kartet viser en videre utbredelse enn hva som tidligere var kjent; den inkluderer hele Vestlandet samt Troms. Hornugla hekker også lenger mot nord og vest i Agder (se Bengtson 1990 for detaljer), Telemark, Buskerud og Oppland enn tidligere kjent. I Finnmark er forekomsten sporadisk, med landets nordligste hekkefunn i Porsanger.

Hornugla lever hovedsakelig av smånagere og spissmus, spesielt arter i markmus-slekten (Sonerud 1991b). Byttet lokaliseres vesentlig ved hørsel, oftest når ugla flyr langsomt over åpen mark. For jakten krever hornugla derfor åpent terreng med høy smånager tetthet. For dagleie krever den skogholt med bartrær, og for hekking fortrinnsvis kvistreir etter kråke, skjære eller ekorn. Hos oss finnes hornugla derfor oftest i jordbrukslandskap med blanding av dyrket mark og barskog, sjeldnere i åpent kystlandskap med plantefelt av bartrær, eller i barskogsområder med hogstflater og seterløkker. Den hekker så høyt opp mot fjellet som barskogen strekker seg.

Hornugla er lite territoriell. I et jordbruksområde i Vest-Finland var det opptil 1 par pr. 2.5 km² i smånagerår (Korpimäki & Norrdahl 1991), hvilket tilsvarer en gjennomsnittlig naboavstand på snaut 2 km. Naboreir kan ligge så tett som 600 m.

Utenom hekketiden sitter gjerne flere hornugler sammen på felles hvileplasser om dagen, men sprer seg ut for å jakte i individuelle eksklusive områder om natten. Leveområdet til radioinstrumenterte hornugler utenom hekketiden i Nederland var på hele 20 km², men bare ca. 4 km² ble brukt hver natt fordi uglene skiftet jaktområde fra natt til natt (Wijnandts 1984).

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Fordi hornugla er en nomade har den ingen stedegen norsk bestand. I enkelte år kan nok antall hekkende

par være i størrelsesorden 1000-10.000 par. Deteringen holdepunkter for endringer i bestandsstørrelsen i senere tid. Økningen av det kjente utbredelsesområdet skyldes nok vesentlig økt ornitologisk aktivitet.

Hekkebiologi

Hornuglas territoriesang er relativt dempet, men bærer opptil 1 km eller mer. Et godt hjelpemiddel til å kartlegge hekkebestanden er de gjennomtrengende tigeropene som ungene ytrer etter at de har forlatt reiret; de kan høres på minst like langt hold som hannens territoriesang.

Eggleggingen kan starte så tidlig som i mars og så sent som i midten av mai. Hornugla er tilsynelatende nesten utelukkende monogam. Den synes å være negativt påvirket av kattugla. I Sør-Sverige økte nemlig ungeproduksjonen pr. hornuglereir med reirets avstand fra nærmeste kattuglereir, mens det ikke var tilsvarende effekt av hornugla på kattuglas ungeproduksjon (Nilsson 1984). Det stor variasjon i antall hekkende par og kullstørrelsen fra år til år. I et jordbruksområde i Vest-Finland varierte antall hekkende hornuglepar fra 0 til 19, og antall unger oppvokst pr. reir fra 0 til 3.5, i takt med vekslingene i bestandene av markmus og klatremus (Korpimäki & Norrdahl 1991). Utbredelseskartet vil altså i stor grad gjenspeile om Atlas-rutene ble undersøkt i smånagerår.

Trekkforhold

Hos oss er hornugla oftest trekkfugl, som ankommer i mars-juni og drar i september-desember mot sør og sørvest, stundom helt til Spania. Som hos jordugla henger trekket sammen med tilpasningen til jakt i åpne og grasrike habitat, hvor markmus-arter er de dominerende småpattedyrene (Sonerud 1986). Disse smånagerne ferdes oppe på snøteppet i mindre grad enn smånagerne som lever i skog, f.eks. klatremusa. Hornugla er derfor i mindre grad i stand til å overvintre i områder med permanent snødekke om vinteren enn ugler som jakter inne i skog, f.eks. perleugla (Sonerud 1986). Noen individer kan overvintre i Norge når og hvor det er mye smånagere og lite snø. Hornugla vender ikke nødvendigvis tilbake til samme område for å hekke, men er nomadisk og hekker bare når og hvor smånagerne er tallrike. Lenger sør i Europa er hornugla mer bofast.

Geir A. Sonerud

Hornugle *Asio otus*

216 ● Konstatert hekking

32 ● Sannsynlig hekking

99 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

